

Leninism vs stalinism – debatt

Presentation

Den debatt som vi här redovisar fördes 1991 i tidskriften *Fjärde Internationalen*. Debatten inleddes med ett inlägg av Håkan Jörnborn & Matts Nilsson, som hävdade att stalinismen var en logisk följd av leninismen. De fick de svar på tal av Anders Hagström & Peter Widén och debatten avslutades med ytterligare ett inlägg från båda sidorna.

Lästips: Jörnborn/Nilsson skriver bl a att bolsjevikernas maktövertagande i oktober 1917 snarast var att likna vid en ”kupp” (en åsikt som även många borgerliga historiker brukar framföra). Hagström/Widén avvisar denna analys. En lite utförligare diskussion om just denna frågeställning finns i Jeff Hausels uppsats [Oktober 1917 – Statskupp eller revolution?](#)

Martin Fahlgren (mars 2007)

Innehåll

Socialistiska Partiet & framtiden.....	1
Vem bär ansvaret för stalinismen?	7
Låt leninismen följa stalinismen i graven!	15
Lenin & Trotskij bär inte ansvaret för stalinismen!	19

Ur *Fjärde Internationalen* 2/91

Socialistiska Partiet & framtiden

Håkan Jörnbörn & Matts Nilsson

I *Fjärde Internationalen* nummer 1/91 presenterade vi, helt kortfattat och översiktligt, våra avgörande och principiella invändningar mot den nuvarande ”färdriktningen” för Socialistiska Partiet. Närmast föranlett av partiets taktiska (?) syn på årets valcirkus och partiets agerande i denna.

Då många kamrater hört av sig till oss och bett oss att närmare utveckla och precisera våra från partimajoriteten (?) avvikande ståndpunkter, har vi funnit det både angeläget och motiverat att göra detta.

Låt oss inledningsvis konstatera, att de åsikter som här kommer till uttryck är två enskilda medlemmars åsikter, som dock helt – eller åtminstone delvis – delas av en majoritet av medlemmarna och stödmedlemmarna i Småland.

En revolutionär rörelse

Som vi ser det fokuseras partiets problem både kring taktiska, strategiska och grundläggande ideologiska frågor.

Dels, förstås, kring frågan om partiets syn på enhetsproblemets taktik och dess följder för vårt valagerande. Dels kring frågan om partiets ideologiska och programmatiska ”identitet”, och därmed också frågan om våra strategiska och mer långsiktiga ”vägval” i partibyget.

Huruvida vi är och önskar förbli en revolutionärt marxistisk rörelse har vi just aldrig uppfattat som en särskilt kontroversiell eller ifrågasatt ståndpunkt.

Möjligen borde en sådan rörelses positioner och identitet närmare utredas och förklaras efter det östeuropeiska och stalinistiska sammanbrottet.

Både på ”djupet” och ”bredden”. Både inför oss själva, varandra och en bredare publik. Kortfattat: vad är enligt vår mening de utmärkande särdragen för marxismen, som skiljer ut denna från alla andra samhälls- och historieuppfattningar? Hur och varför definierar vi oss som ”revolutionärer” och vad menar vi egentligen med det?

Trotskister och leninister?

Frågan om vårt (och därmed också världsrörelsen Fjärde Internationalens) förhållande till Lenin, Trotskij och, därmed också ”leninismen” och ”trotskismen”, är dock långt mer problematisk, komplicerad och ifrågasatt än så.

Här handlar det, vad helst vi själva anser om detta, om att förhålla sig till en konkret och speciell period i den ryska arbetarrörelsen och revolutionen, och de – minst sagt – konkreta och ”speciella” följder som det fick för hela världens arbetarrörelse, ja hela idén om det klasslösa, kommunistiska samhället, och det socialistiska övergångssamhället på vägen dit.

Kan vi skilja mellan ”teorin” och ”praktiken”. Kort sagt: kan vår rörelse göras ansvarig för (eller, åtminstone, ideologiskt medansvarig för) Lenins och Trotskijs politiska praktik? Mer konkret:

- Är Lenins, Trotskijs och bolsjevikpartiets obestridliga inskränkningar av mötes-, tryck- och föreningsfriheterna, ja t o m åsiktsfriheten, verkligen förenliga med vår egen politiska vision och vårt mål om den proletära demokratin (förstådd som arbetets diktatur över kapitalet; tusenfalt mer demokratisk än kapitalets diktatur över arbetet!)?

- Är vi för eller mot bolsjevikpartiets manipulativa strävan efter politisk kontroll och hegemoni över arbetarråden (sovjeterna) och fabrikskommittéerna?
- Är vi anhängare av eller motståndare till partipolitiskt oberoende och politiskt suveräna proletära maktorgan, t ex arbetarråden och fabrikskommittéerna?
- Stödjer vi Lenins, Trotskijs och bolsjevikpartiets förföljelser av anarkisterna, socialrevolutionärerna, ja t o m den egna partioppositionen?

Om inte är det inte en dag för tidigt att klart och entydigt ta avstånd från dessa idéer och aktioner!

För egen del har vi alltid vinnlagt oss om att presentera partiets politiska visioner som den högsta formen av åsiktsfrihet, och kommer inte tveka ett ögonblick att låna ut vår gamla stencilapparat till någon förvirrad KDS:are som tycker att vi förtalar hans eller hennes himmelrike!

Det finns inga "orsäker"!

I texter som *Vad bör göras* och *Kommunismen och terrorn* formulerade Lenin och Trotskij åtskilliga elitistiska, antidemokratiska och kontrarevolutionära idéer om den socialistiska revolutionen och partiets roll i denna.

Den politiska inspirationen hade de hämtat från de tyska revisionisterna Karl Kautsky och Eduard Bernstein. Dessa hade i sin tur totalt blandat samman de marxistiska begreppen "klass i sig" och "klass för sig", och upphöjt "marxismen" till en partiideologi.

I Karl Kautskys och Vladimir Lenins föreställningsvärld kunde det då bara finnas ett Parti som "objektivt tillvaratog arbetarklassens intressen" – vad helst än arbetarklassen själv ansåg om detta!

Den historiska domstol som avgjorde huruvida Partiet verkligen tillvaratog arbetarklassens intressen utgjordes naturligtvis av den ofelbare Ledaren, alternativt den ofelbara Centralkommittén. Revolutionens subjekt, arbetarklassen, hade blivit objektet, och arbetarklassen själv placerad på åskådarplats.

"Ändamålet (försvaret av revolutionen) helgade medlen (terrorn, förföljelserna, undantagslagarna, etc)", har de flesta leninister/trotskister hittills sökt ursäka detta med. Som vi ser det kan det aldrig finnas några "orsäker" för åtgärder som dessa!

Att revolutionen och en revolutionär resning kommer att ställas inför gigantiska och i dag oöverblickbara problem, förstår t o m vi. I ett läge då vi ställs inför valet, att antingen ta till repressiva metoder i syfte att undertrycka en opposition, eller att låta revolutionen gå "förlorad", väljer vi emellertid faktiskt det senare.

Grävde revolutionens grav

Sammantaget bidrog, enligt vår mening, Lenins och Trotskijs "teorier" – och bolsjevikpartiets praktiska "uttolkning" av dessa – verksamt till att gräva den ryska (och därmed också den tyska) revolutionens grav; därigenom banades också vägen för Stalin och stalinismen.

Leninismen och trotskismen (var nu skillnaden dem emellan egentligen går) är sålunda i allra högsta grad medansvariga till stalinismens framväxt.

De kamrater inom Socialistiska Partiet och Fjärde Internationalen som ännu inte vill (eller kan) inse detta ger bara borgerligheten, socialdemokratin och stalinismen vatten på sin kvarn genom att hålla fast vid den närmast absurda ståndpunkten att göra en vattentät åtskillnad mellan stalinismen och leninismen/trotskismen.

Revolutionens grav grävdes sålunda inte 1923-24. Den grävdes redan i årsskiftet 1917/18. Ja, frågan är väl t.o.m. om den inte grävdes av "Den stolta oktoberrevolutionen" själv! Till skillnad från februarirevolutionen 1917 hade bolsjevikernas revolution i oktober en lätt anstrykning av "statskupp" över sig...

Demokratisk centralism

Trotskismens fasthållande vid "den demokratiska centralismen" är en annan sådan här käpphäst, som lätt sprider ett löjets skimmer över sig.

Precis som våra motståndare i borgerligheten och socialdemokratin visat, gällde denna "demokratiska centralism" bara de "underlydande" och vanliga partimedlemmarna.

Lenin själv, t ex, respekterade eller följde aldrig denna centrala "bolsjevikiska" tes. Fick han inte som han ville hotade han endera med att avgå, eller helt enkelt bryta mot beslut som efter konstens alla regler fattats av en majoritet!

Själva tror vi varken på den borgerliga, parlamentariska "formaldemokratin" eller den "demokratiska centralismen", som en lämplig väg för en marxistisk arbetarrörelse. Knappast heller på någon slags "koncensus". I varje fall inte i den pacifistiska fredsrörelsens mening.

Snarare på en ständigt levande, frisk, öppen och uppriktig partidebatt, och ett benhårt fasthållande vid en partidemokrati som alltid garanterar alla minoriteter och avvikande uppfattningar en plats i debatten.

Även efter att en partimajoritet har fattat ett visst beslut. Minoriteten (som vår egen!) ställs efter ett sådant beslut inför valet, och i kvalet, att antingen lämna partiet ifråga, eller fortsätta framhärda i sina åsikter, i syfte att längre fram försöka vinna partimajoriteten för sina åsikter.

Smärtgränsen

Var "smärtgränsen" egentligen går avgör antingen minoriteten (som lämnar partiet), eller partiets kongress (som naturligtvis äger rätt att fatta beslut om uteslutning). Uteslutningen av den s k Pathfindergruppen. Socialistiska Partiets egen lilla "Jehovas of the left", är ett bra exempel på det senare.(1)

De senaste två årens partihistoria är såtillvida ett levande bevis för att en sådan demokrati de facto är möjlig. Om än till priset av frustration, irritation och ständigt ömsesidiga missförstånd och "säraktioner".

Är priset för en levande partidemokrati inte högre än så, är åtminstone vi beredda att betala för det!

Kan då två så vitt skilda ståndpunkter (om vägen i partibygget) som vår egen och "Volvo-tendensen" i Göteborg (förvisso aldrig proklamerad som en "tendens", men i realiteten utvecklad i riktning mot en sådan) samsas, och "leva varsitt liv" i ett och samma parti?

Knappast någon längre tid, och knappast mycket längre än till vår nästa kongress. Men väl så länge. Ja, kanske t o m så länge som omgrupperingsprocessen inom och runtomkring vänstern är lika turbulent som den varit bara det senaste året.

Så länge är det t o m både önskvärt och nödvändigt att två "motpoler" som våra fritt kan utvecklas och brytas inom ett och samma parti.

Övergrepp

Efter den trettonde kongressen (och vår egen artikel i *Fjärde Internationalen* nr 1/91) har redan mycket hänt. Allt fler medlemmar och kamrater klagar tom att det mesta pågår i ett

sådant rasande tempo att de fullt ut inte hinner sätta sig in i en fråga, innan den i praktiken redan är ”passé”.

Det är vår bestämda uppfattning, att kongressens partistyrelsemajoritet respektive -minoritet (och deras successivt framväxta ”kompromiss”) aldrig skulle fått kongressen stöd, om tiden – och konsekvenserna av besluten – därefter hade varit kända för kongressdelegaterna. Partistyrelsen hade i varje fall inte fått någon stor majoritet för sin ”kompromiss”-linje.

En såvitt vi vet enig kongress beslutade t ex om en egen och självständig kandidatur (under partibeteckningen Socialistiska Partiet) i alla de valkretsar där vi inte återfinns på Vänsterpartiets valsedlar.

Så skulle t ex våra medlemmar och sympatisörer i Värmland eller på Gotland åtminstone kunna rösta på en namn-markerad lista, nämligen den s k rikslistan i riksdagsvalet.

Ett partistyrelsemöte i början av 1991 beslöt (enhälligt?) att riva upp och helt enkelt nonchalera detta kongressbeslut, och inte ställa upp en s k rikslista i riksdagsvalet!

Ett utslag av en modem uttolkning av ”demokratisk centralism”, eller? De kamrater i Värmland eller på Gotland som vill följa kongressens beslut blir därigenom utlämnade åt att rösta med s k parti-markerade valsedlar.

Ett i sanning flagrant och bestickande exempel på ett övergrepp mot partidemokratien (förstått som kongressen som partiets högsta beslutande organ).

För vår egen del kommer vi naturligtvis också att uppmana alla kamrater i Värmland, på Gotland eller annorstädes, att också rösta med partimarkerade SP-valsedlar.

Kongressen fattade även beslut om, att som ett absolut och oeftergivligt minimikrav gentemot Vänsterpartiet, avkräva att ”Socialistiska Partiet” skulle sättas ut efter varje SP-medlem på Vänsterpartiets valsedlar.

Även här har partiet backat. Åtminstone i Stockholm. Och Stockholmskamraterna kan vara förvissade om att vänsterpartister runt om i landet kommer att få kännedom om!

Omöjligt att samverka

För oss Jönköpings- och Smålandssocialister är det nu inte bara ”omöjligt” att samverka med Vänsterpartiet i 1991 års valrörelse.

För oss är och förblir det omöjligt och icke önskvärt så länge Vänsterpartiet är just Vänsterpartiet. Kort sagt; så länge partiet inte till sina medlemmar säger åtminstone detta:

”Kära medlemmar och väljare! I över 70 år har vi talat om Sovjetunionen som ett socialistiskt land. I nästan 45 år om Östeuropa som socialistiska landvinningar. Allt detta våren lögn. De här länderna har aldrig varit socialistiska. I flera fall t o m det mest antisocialistiska och anti-kommunistiska som Europa någonsin har skådat.”

Vi kräver sålunda inte att Vänsterpartiet ställer sig på den revolutionära marxismens grund.

Det kommer Vänsterpartiet aldrig göra, och så tillvida kommer Socialistiska Partiet även efter Vänsterpartiets ursäkt till sina medlemmar och väljare att ha ett existensberättigande.

Men vi kräver åtminstone ärlighet och uppriktighet för att vi ska samverka med Vänsterpartiet i en valrörelse.

Förslaget om ett ”brett socialistiskt alternativt vänstersocialistiskt parti”, tillsammans med eller utgående ifrån dagens Vänsterparti, förespeglar faktiskt SP-medlemmen att Vänsterpartiet kommer att utföra ett förvandlingsnummer i klass med det indiska reptricket.

Något sådant kan vi inte tro på. Vänsterpartiet är och förblir en del av det politiska, parlamentariska och ideologiska etablissemanget.

Eljest är det inte längre Vänsterpartiet, utan ett helt annat – i dag helt okänt – parti som vi ska bygga ”det breda socialistiska partiet” tillsammans med.

Hyckleri och sekterism

Vänsterpartiet, å sin sida, framställer det nu som om ”alla haft lika mycket fel”, och nu ”ödmjukt” har att erkänna detta. Genom att ge Vänsterpartiet fortsatt legitimitet som ”vänstern” i svensk politik, får man förmoda.

Tala för er själva, skulle man vilja replikera dessa ”ödmjuka” vänsterpartister. Allmän hövlighet bjuder oss att inte svara dem på detta sätt, utan nöja oss med att förbehålla Fjärde Internationalens läsare denna reflektion.

Inte tusan har vi haft ”lika mycket fel” som Vänsterpartiet, och dess föregångare i VPK och SKP! Vi har aldrig skickat några lyckönskningstelegram till vare sig Stalin, Honecker, Gomulka eller Mao Ze Dong.

Vi har aldrig sökt ställa in oss hos den stalinistiska byråkratin. I stället har vi under hela vår existens protesterat mot de brott mot det arbetande folket som deras stalinistiska kollegor har begått – i namn av ”socialism” och ”kommunism”!

Stundtals känns det faktiskt nästan pinsamt att höra Lars Werner m.fl. bikta sig inför journalister som frågar om Vänsterpartiets tidigare definition av de östeuropeiska samhällena som ”socialistiska länder”.

”Jag kan inte förstå hur det kunde vara och gå på det sättet”, förklarade Lars Werner nyligen i en utfrågning i radions Efter tre.

Skratta eller gråta?

Man vet inte om man ska skratta eller gråta. Efter att de ”socialistiska länderna” under ett halvt sekel undertryckt, förföljt, fängslat, torterat och fysiskt likviderat all opposition (i främsta ledet stod naturligtvis alltid arbetar- och vänsteroppositionen!) ”förstår inte” Werner & Co hur det kunde bli på det här sättet!

Ibland försöker Werner tom dra en vals om att han själv och partiet ”ingenting visste”! Hade det inte varit för att Werner och hans vänsterparti kallar/kallat sig socialister/kommunister, och 1930-talets Socialistiska Partis utfall mot och påhopp på det gamla SKP faktiskt också givit oss en tankeställare, är vi övertygade om att vi valt att kalla detta hyckleri andra och mer rättvisa namn än de överslätande urskuldanden som vi i dag tillåter Vänsterpartiet att omge sig med.

Närmast tragikomiskt framstår, i det ljuset. Vänsterpartiets fortsatta sekterism och anspråk på ”ensamrätt” till begreppet ”vänstern” i svensk politik.

Vadhelst man än deklarerar offentligt, är det fortfarande samma gamla unkna stalinistiska krav på åsiktsmonopol som är det (enda?) kvarvarande kittet som håller de politiskt alltmer förvirrade och grälsjuka medlemmarna samman.

Alla medlemmar har naturligtvis inte denna ”läggning”. Men skrämmande många. Och otillräckligt många ledande och centralt placerade vänsterpartister gör att ett mer systematiskt, förutsättningslöst och ”ödmjukt” samarbete skulle vara möjligt.

Upplägget att försöka ena den sönderfallande vänstern (och då främst Socialistiska Partiet och Vänsterpartiet) är bl a därför ett dödsmärkt projekt. Vi påminner oss Nils Flygs ord: ”Som att bygga fördämningar av is i vårfloden!”

Det är vår bestämda uppfattning att den nya vänstern kan leva och utvecklas först den dag den gamla och uttjänta är död! Nu har den insjuknat som aldrig förr och vi har inget hopp om att ens en rejäl amputation kan rädda den undan döden.

Motståndare till aktiv dödshjälp som vi är, har vi just heller ingen anledning att påskynda dödsögonblicket. Låt den dö ut – i frid!

Fortsatt enhetsarbete

Trots detta (eller kanske mycket just därför) måste vi, naturligtvis, fortsätta allt enhetsarbete både inom och utanför vänstern.

Vår politik om en mångfaldens, kontrasternas och den fria och friska debattens arbetarrörelse och vänster, påbjuder oss hela tiden, och oförtrutet, att konkretisera enhetstaktikens överlägsenhet gentemot varje organisations- och partiegoistisk linje.

Men det är, gud sig bevars, en helt annan ”enhetsfront” än den som Vänsterpartiet talar om, som vi strävar efter.

En verklig enhetsfront som garanterar alla ingående partier, organisationer och politiska strömningar någotsånär likvärdiga villkor. En enhetsfront som utvecklar, stärker och bygger broar för framtiden.

Inte en ”enhetsfront” där det mesta redan är uppgjort på förhand, en ”enhetsfront” där ett eller ett par partier styr och ställer, formellt/officialt eller, ännu värre, informellt och ”mygelvägen”.

Vänsterpartiets ”enhetstaktik” framstår vid en jämförelse med denna ”vår” enhetsfrontstaktik som snarlik den maoistiska rörelsens alla hel- eller halvtokiga ”frontprojekt” under 70-talet.

En helt ny miljö

Den stora och avgörande prövningen för vår rörelse kommer emellertid inte att stå i en gammal nerkörd vänstermiljö.

Vårt partis framtid och möjlighet att över huvud taget bygga en ny socialistisk arbetarrörelse kommer i stället att avgöras i miljöer som fram till i dag inte haft kontakt med vare sig oss, eller något annat vänsterparti, men som nu givit upp alla förhoppningar om både (s) och (v)!

Några av dessa pensionärer, ensamstående familjeförsörjare, arbetshandikappade, socialt utslagna eller ”bara” i största allmänhet missnöjda, försmådda eller förbannade, har redan tagit en första spontan kontakt med oss.

Men just inte så mycket mer. Det stora flertalet har hittills aldrig hört talas om Socialistiska Partiet. Än mindre läst något av våra många bra flygblad. Och definitivt inte hört talas om en socialistisk veckotidning med namnet *Internationalen*.

Det är dom vi kan och måste vinna för vårt parti, för vår rörelse, och för marxismen! Det är dom som i själva verket är ”grundplåten” i den nya radikala och odogmatiska vänstern.

En inriktning på denna i mångt och mycket helt nya och obekanta miljö för stora delar av vårt parti kommer att kasta oss alla ut i ett hisnande äventyr.

I ett klassamhälle så brutalt att vi inte ens i vår vildaste fantasi trodde att det fanns. En sådan inriktning kräver, till sist, att vi de närmaste tio åren ger oss i kast med denna uppgift ”med hull och hår”, i förhoppning om att det ännu inte är för sent.

Matts Nilsson och Håkan Jörnbörn

Noter

1. Vid Socialistiska Partiets XII kongress lämnade ett dussintal medlemmar, organiserade i den s k Pathfindergruppen, partiet efter att upprepade gånger ha vägrat att följa de demokratiskt fattade besluten. Kongressen uteslöt dem alltså inte, utan ansåg att de själva ställt sig utanför Socialistiska Partiet /red./

Ur *Fjärde Internationalen* 3/91

Vem bär ansvaret för stalinismen?

Anders Hagström & Peter Widén

I sitt debattinlägg i förra numret av *Fjärde Internationalen* reser Matts Nilsson och Håkan Jörnbörn en rad frågor som är viktiga för revolutionär teori och strategi.

Av utrymmesskäl kan vi inte ta upp alla frågor till behandling. I det här inlägget kommer vi därför att nöja oss med att ta upp två nyckelfrågor av betydelse för Socialistiska Partiets och Fjärde Internationalens teoretiska och politiska tradition: Frågan om Lenin och Trotskij's roll i förhållande till den marxistiska traditionen; och deras eventuella medansvar för stalinismens framväxt.

1. Vad är leninism, trotskism och revolutionär marxism?

Detta är begrepp som det råder en förfärlig förvirring om. Det beror inte minst på att det är många som gör anspråk på dessa begrepp, antingen som namn för den egna riktningen eller också som epitet på meningsmotståndare.

Låt oss vara konsekventa och återvända till början; Vad är en marxist?

Det givna svaret på den frågan måste vara att det uppenbarligen är en person som delar Marxs åsikter i alla väsentliga frågor, eller hur?

För att med rätta kunna beteckna sig som marxist måste man därför vara överens med Marx (och Engels med för den delen) om deras grundläggande analys av det kapitalistiska samhällets rörelselagar och deras grundläggande politiska slutsatser och perspektiv, och inte minst det de själva betecknade som ett nyckelelement i sin åskådning, materialismen och det dialektiska angreppssättet.

Däremot behöver man inte dela deras konjunkturrellt betingade analyser och perspektiv – det skulle strida mot den marxistiska dialektiken.

Ortodoxa marxister

Utifrån en sådan definition är det faktiskt omöjligt att förneka att Lenin och Trotskij hör hemma i den marxistiska traditionen. Både Lenin och Trotskij uppfattade sig själva som ortodoxa marxister och minsta kännedom om deras skrifter visar att de är djupt rotade i den marxistiska traditionen

Och utifrån en sådan definition framstår dessutom uttrycket ”revolutionär” marxism – som används av Nilsson & Jörnbörn och många andra på den revolutionära flanken – som ett rent nonsensbegrepp.

Den marxism som inte på ett positivt sätt erkänner revolutionens nyckelroll för samhällsutvecklingen är ingen marxism.

Men är då ‘leninism’ och/eller ‘trotskism’ speciella varianter av marxismen?

Det har spillts mycket krut på den frågan, men, hur paradoxalt det än kan verka: I själva verket existerar det ingen distinkt 'leninism' eller 'trotskism'!

Det distinkta eller speciella var de frågeställningar de ställdes inför och försökte besvara:

- den ryska revolutionens och den proletära världsrevolutionens strategiska och taktiska problem;
- bygget av en ny stat;
- skapandet av en revolutionär international;
- och, i Trotskij's fall, hur förklara sovjetstatens förfall och inte minst hur både försvara och utveckla de teoretiska och politiska erövringarna från det mäktigaste revolutionära uppsving som någonsin skakat Europa.

Men om man tittar närmare på hur de försöker formulera och besvara frågeställningarna så är det utifrån ett ortodoxt marxistiskt synsätt.

Meningsskiljaktigheterna

De meningsskiljaktigheter de hade medan Lenin ännu levde är inte märkligare än de meningsskiljaktigheter som ofta uppkommer inom de flesta teoretiska eller politiska riktningar, och som bottnar i olika erfarenhet, teoretiska insikter och till och med olika temperament.

Men det strategiska perspektivet för den ryska revolutionen, stammar säkert någon som blivit förvånad över vårt påstående. Det skiljde ju Lenin och Trotskij åt under många år!

Det som skiljde Lenin och Trotskij åt i synen på det strategiska perspektivet för den ryska revolutionen var inte de frågor som revolutionen måste lösa, utan hur de formulerade perspektivet, där Lenins formulering var vagare och lämnade öppet för olika tolkningar. Men som Trotskij underströk i *Den permanenta revolutionen*, drog de samma slutsatser i alla väsentliga frågor under både 1905 och 1917 års revolution:

"...trots alla fraktionella polemiska överdrifter och konjunkturella tillspetsningar av frågan, var den grundläggande strategiska linjen en och densamma", kommenterar Trotskij själv deras meningsskiljaktigheter.(1)

Det som verkligen skiljde Lenin och Trotskij åt var synen på möjligheterna att förena de olika riktningarna inom den ryska arbetarrörelsen. Som Trotskij själv förklarar:

"Min ställning inom partiet var konciliatorisk och när jag ibland strävade efter att bilda fraktioner, var det just på denna bas. Min konciliationism härrörde ur en viss socialrevolutionär fatalism. Jag trodde klasskampens logik skulle tvinga de två fraktionerna att följa samma revolutionära linje. Den stora historiska betydelsen av Lenins politik var fortfarande oklar för mig vid denna tid, hans politik av oförsonlig ideologisk avgränsning och, när det var nödvändigt, splittring, för att härda och stärka kärnan i det verkliga revolutionära partiet. ... Det var inte den permanenta revolutionen, utan konciliationismen som i Lenins ögon skiljde mig från bolsjevismen."(2)

Ingen bättre bolsjevik

Trotskij's argument stöds också av Lenin. Det räcker med att påminna om Lenins kommentar till en del höger-bolsjevikers propåer om samarbete med mensjevikerna och höger-socialrevolutionärerna efter oktoberrevolutionen:

"Trotskij har redan för länge sedan förklarat att enighet är omöjlig. Trotskij förstod detta – och sedan dess har det inte funnits en bättre bolsjevik."(3)

Tilläggs kan att Lenin senare bekräftade – för Joffe – att Trotskij's teori om den ryska revolutionens logik och proletariatets uppgifter hade varit bättre än hans egen.

I själva verket har Lenin och Trotskij, eller rättare sagt den revolution de satte sin prägel på, haft en utomordentlig, ja avgörande, betydelse för marxismens genombrott som den dominerande riktningen bland de radikala arbetarna och intellektuella.

”Bolsjevikrevolutionen i Ryssland förändrade allting nästan över en natt”, berättade James P Cannon en av det amerikanska kommunistpartiets ledare på 20-talet och sedermera en av grundarna av Fjärde Internationalen.

Cannon gjorde sina första lärospån i det anarkosyndikalistiska IWW och tillhörde socialistpartiets vänsterflygel när bolsjevikrevolutionen ägde rum. I *History of American Trotskyism* berättar han att det stora flertalet av de revolutionärt sinnade unga aktivisterna inom den amerikanska arbetarrörelsen visste mycket lite om marxismen. Ledarna för det amerikanska socialistpartiet var inte till mycken hjälp, de var okunnigare än sina europeiska motparter (som inte kunde speciellt mycket de heller).

Makterövrande

”Här demonstrerades proletariatets makterövrande i handling. Precis som i alla andra länder skakade den enorma betydelsen av denna proletära revolutionära seger vår rörelse i Amerika ända ned i dess rötter. Bara inspirationen från denna handling stärkte enormt partiets revolutionära flygel, den gav arbetarna nytt hopp och väckte nytt intresse för de revolutionens teoretiska problem som inte fått tillräckligt erkännande tidigare”, berättade Cannon.

”Vi upptäckte snart att organisatörerna och ledarna för den ryska revolutionen inte bara var handlingens revolutionärer. De var genuina marxister på doktrinens område. Från Ryssland, från Lenin, Trotskij och de övriga ledarna, fick vi för första gången seriösa exposéer av marxismens revolutionära politik. Vi upptäckte att de varit engagerade i långa år av kamp för återupprättandet av den oförfälskade marxismen i den internationella arbetarrörelsen. Tack vare den stora auktoritet och prestige deras seger i Ryssland åtnjöt kunde de till slut få folk att lyssna på dem i alla länder. Alla genuina militanter samlades kring dem och började att studera deras skrifter med ett intresse och en iver som vi inte hade känt förut. Den doktrin de utvecklat hade tiofaldig auktoritet därför att den bekräftats i praktiken. Dessutom visade de, månad efter månad, år efter år, trots all den makt som världskapitalismen mobiliserade mot dem, förmåga att utveckla den stora revolutionen, skapa Röda armén, stå fast och vinna framgångar. Självfallet blev bolsjevismen den tongivande doktrinen i de revolutionära kretsarna hos alla världens arbetares politiska rörelser, inklusive vår egen.”

Avskäras

Så när Matts Nilsson och Håkan Jörnbörn vill försvara den ”revolutionära marxismen” mot Lenin och Trotskij så innebär det i själva verket att de föreslår att marxismen skall avskäras från 1900-talets viktigaste och mest inflytelserika marxistiska politiker och tänkare!

Inte bara det, de föreslår i praktiken att Fjärde Internationalen skall förkasta sina programmatiska grundvalar – som ju är hämtade från den av Lenin och Trotskij inspirerade Kommunistiska Internationalens första fyra kongresser!

Det är inte lite de begär.

Men varför stanna där? Om de vore konsekventa och verkligen tänkt igenom vad det är de säger skulle de se sig tvungna att föreslå att vi skall ge Marx och Engels foten också! Eller åtminstone trimma de båda herrarnas skägg till oigenkännlighet.

Frågan är vad det är som hindrar dem?

Det kan väl inte vara så att de skyggar för logiken i sitt eget resonemang?

2. Leninismen och trotskismens medansvar för stalinismens framväxt

Matts Nilsson och Håkan Jörnborn påstår att Lenin och Trotskij ("leninismen" och "trotskismen") i högsta grad är medansvariga till stalinismens framväxt genom att undergräva den demokrati de revolutionära massorna skapat i och med marsrevolutionen 1917. Till och med själva oktoberrevolutionen blev ett led i vägröjandet för stalinismen!

Kamraterna får ursäkta om de blir misstolkade. Men läser man vad de skriver är det omöjligt att dra någon annan slutsats än att det är just detta de påstår.

Deras påståenden är för den delen föga originella, men för att kunna bemöta dem måste man göra en konkret genomgång av den ryska revolutionens faktiska utveckling och bolsjevikernas politik. Det finns varken tid eller plats att göra det här. Vi skall dock försöka bemöta några av påståendena så kortfattat som möjligt.

Revolutionens grav grävdes redan av oktoberrevolutionen, påstår de båda, och antyder att bolsjevikrevolutionen var mer en statskupp än en massstödd revolution.

Har de båda glömt bort att perioden från marsrevolutionen till bolsjevikernas maktövertagande var en intensiv politisk kamp där bolsjevikerna vann och bara kunde vinna den absoluta majoriteten av arbetarna för sin sak i kraft av sina argument! Och att de med hjälp av dessa argument vann majoritet i sovjeterna.

När Matts Nilsson och Håkan Jörnborn ifrågasätter oktoberrevolutionens legitimitet väljer de att bortse ifrån att bolsjevikerna genomförde just det de valts till att genomföra: att överföra makten till sovjeterna. Ett program som inte var någon hemlighet för ens deras motståndare.

Ja, men där hade de ju majoritet! De överförde makten till sig själva!, kan man höra Nilssons och Jörnborns unisona kommentar.

Just det, varför skulle de inte göra det? Bolsjevikerna representerade arbetarmajoriteten och hade på demokratisk väg fått denna majoritet på basis av ett program som öppet krävde all makt åt sovjeterna. Menar Matts Nilsson och Håkan Jörnborn att de inte skulle ha genomfört det program de valts att genomföra? Skulle de också svika sina väljare som deras mensjevikiska och socialrevolutionära föregångare som majoritet i sovjeterna?

Låt oss tolka andemeningen i försonlig anda. Felet var antagligen att det var bolsjevikpartiet som grep makten och inte arbetarklassen själv. Men inte ens detta resonemang håller vid närmare granskning.

Klass och parti

Det finns inte och har aldrig funnits ett ett-till-ett-förhållande mellan den objektivt bestämda ekonomiska och sociala kategorin klass och dess politiska uttrycksformer. Eller uttryckt på ett annat sätt: alla som tillhör den ekonomisk-sociala kategorin lönearbetare är inte samtidigt aktiva medlemmar i ett arbetarparti, lika lite som alla i kategorin kapitalister är aktiva medlemmar i ett kapitalistiskt parti.

Under "normala", dvs stabila, omständigheter är den stora majoriteten av såväl arbetare som kapitalister vare sig politiskt aktiva eller samlade bakom ett enda parti. Tvärtom har de flesta en passiv relation till politiken och låter sig representeras av olika talesmän och partier, en del är till och med helt ointresserade av politik. Inte nog med det, en klass kan låta sig representeras av en rad olika partier som talar för olika särintressen inom klassen, och en del partier kan till och med hämta sitt stöd från olika klasser, exempelvis partier som företräder en förtryckt nationalitet eller en åsidosatt region.

Det är först i kristider som den stora massan av befolkningen träder in på den politiska scenen och blir aktiv. Antingen i sina traditionella partier eller i nya partier som uppstått till följd av

krisen. Under sådana omständigheter kan ett aldrig så litet parti plötsligt svälla till ett jättelikt parti, eller till dess det samlat alla de som det överhuvudtaget är möjligt att samla och organisera i den miljö som kommit att uppfatta partiet som sin speciella talesman.

När krisen passerat eller lösts brukar den stora massan av de som aktiverats till följd av krisen på nytt återvända till privatlivet och åter inta en passiv relation till det politiska beslutsfattandet.

Förstår man inte detta, då förstår man inte mycket av politikens grundläggande villkor.

Marsrevolutionen

I Ryssland kom den stora massan av befolkningen i rörelse först efter marsrevolutionen som störtade Romanov-dynastin och införde en borgerlig republik. De mest politiskt medvetna sökte sig till sina respektive partier redan på ett tidigt stadium, medan resten slöt upp bakom de partier de trodde talade för dem. Detta är den viktigaste förklaringen till varför majoriteten av bönderna slöt upp bakom det konturlösa socialrevolutionära partiet, medan majoriteten av arbetarna samlades bakom mensjevikerna och bolsjevikerna. Majoriteten av borgarna samlades bakom Miljukov.

Allteftersom den revolutionära processen fortskred och polariserade frågeställningarna växte spänningarna inom det socialrevolutionära partiet samtidigt som bolsjevikerna snabbt växte på mensjevikernas bekostnad.

Kort före oktoberrevolutionen var bolsjevikerna politiskt och militärt starkare än någon av sina motståndare i praktiskt taget samtliga industricentra i landet.

Faktum är att bolsjevikpartiet kom så nära ett renodlat klassparti som ett parti någonsin kan hoppas att komma. Som Suchanov, en av bolsjevikernas motståndare uttryckte det:

”För massorna hade de blivit till deras eget folk, därför att de fanns där och tog ledningen i såväl detaljfrågor som de allra viktigaste frågorna för fabrikena och kasernerna. De hade blivit till det enda hoppet... massorna levde och andades tillsammans med bolsjevikerna”.

På den andra kanten hade borgarna samlats bakom förhoppningarna på en stark man. Mittenpartierna hängde i luften.

Att själva det revolutionära maktövertagandet i Petrograd gick så smidigt berodde helt och hållet på att stödet för Kerenskij's regering skrumpnat till obetydlighet i huvudstaden. Bolsjevikerna hade den absoluta majoriteten av huvudstadens arbetare bakom sig och borgarna hade vare sig kraft eller lust att försvara Kerenskij efter den misslyckade Kornilov-kuppen.

Vägrade gripa makten

De som pratar om en bolsjevikisk statskupp glömmer dessutom alldeles bort eller vill helst bortse från att bolsjevikerna faktiskt vägrade att gripa makten i juli, trots att en stor del av arbetarna i Petrograd var för det.

I resten av landet gick det inte lika smidigt. I Moskva tog det flera dagar innan bolsjevikerna nedkämpat motståndet, och ju längre bort man kom från de revolutionära kraftcentra, desto svagare var stödet för bolsjevikerna.

Som sammansättningen på den andra sovjetkongressen och den konstituerande församlingen – som samlades och upplöstes inom loppet av en dag, den 18 januari 1918 – tydligt visade, stödde majoriteten av arbetar-, bonde- och soldatrådens anhängare bolsjevikerna, medan majoriteten på landsbygden fortfarande stödde socialrevolutionärerna, även om partiets splittring efter valet, men före den konstituerande församlingens inkallande, kastade berättigade tvivel över i vilken utsträckning socialrevolutionärernas mandat längre motsvarade den verkliga situationen.

Två mandat mot varandra

I själva verket ställdes två mandat mot varandra:

- det mandat som getts bolsjevikerna och vänster-socialrevolutionärerna av majoriteten av de cirka tjugo miljoner människor som röstat i olika sovjet/råds-/val;
- det mandat som getts socialrevolutionärerna i valen till den konstituerande församlingen, där bolsjevikerna utgjorde den näst största gruppen med 175 mandat mot socialrevolutionärernas 370. Val där mer än 40 miljoner väljare deltagit.

Men det var inte bara två mandat som ställdes mot varandra, utan också två program: bolsjevikernas eller deras borgerliga och småborgerliga (vi använder uttrycket ”småborgerlig” både i social och i politisk bemärkelse) motståndares.

Bolsjevikerna lade faktiskt fram sitt program för den konstituerande församlingen i form av en det arbetande och utsugna folkets rättighetsdeklaration som sammanfattade bolsjevikregeringens program: All makt åt sovjeterna, jorden åt den som brukar den, fred och arbetarkontroll över produktionen. Men församlingens majoritet förkastade den med 237 röster mot 136.

Bolsjevikerna kunde ha valt att respektera den konstituerande församlingens formella mandat och överlämnat makten till den. En åtgärd som ofrånkomligen skulle ha inneburit början till slutet för hela den revolutionära process som inletts med störtandet av tsaren.

Men i själva verket var det ett omöjligt val, och skulle säkerligen ha framkallat en revolt i partiets djupa led. Den revolutionära processen hade gått för långt för att respektera en i själva verket kraftlös församlings mandat, hur demokratiskt det än var på papperet.

Och visst var den konstituerande församlingen ett kraftlöst organ, som dess korta historia mer än väl underströk.

Gentemot socialrevolutionärernas heterogena, vacklande och utspridda massa av väljare representerade bolsjevikerna de bäst organiserade, politiskt och kulturellt vakna Masskrafterna i landet: majoriteten av industriproletariatet, bönderna runt de stora industricentra och trupperna vid fronten i väst och nordväst. Kort sagt, bolsjevikerna och deras vänster-socialrevolutionära allierade representerade den verkliga makten i samhället.

Annorlunda sammansättning

Till saken hör att den konstituerande församlingens sammansättning och roll kunde ha sett annorlunda ut om Lenin fått sin vilja igenom. Omedelbart efter maktövertagandet i Petrograd ville han nämligen skjuta på sammankallandet av den konstituerande församlingen, senarelägga valen och sänka rösträttsåldern till 18 år, se över vallängderna och inte minst att anhängarna av generalen Kornilovs statskuppöversök skulle illegaliseras. Men han lyckades inte få majoritet i bolsjevikledningen för sin ståndpunkt.

Alltihop är fullständigt legitima krav, eftersom det inte finns eller kan finnas någon av alla erkänd definition på hur en konstituerande församling skall bildas. En sådan definition är, som historien tydligt visar, helt och hållet avhängig klasskampen.

Den franska revolutionens berömda konstituerande församling hade inte valts till denna uppgift. I själva verket var det ”tredje ståndets” ledamöter som ombildade den ståndsriksdag som Ludvig XVI inkallat till en konstituerande församling. I realiteten var det alltså en ganska odemokratiskt vald och sammansatt församling som tog sig detta mandat – och kunde utöva det i kraft av ett starkt folkligt stöd, eller rättare sagt i kraft att den ’representerade de bäst organiserade, politiskt och kulturellt vakna klasskrafterna i landet. Först i efterskott

legitimerades församlingens beslut genom val, där för övrigt den kvinnliga delen av befolkningen var utesluten.

1809 års författning

Länge skröt Sverige med att det hade världens äldsta författning, men vad slags legitimitet vilade egentligen 1809 års regeringsform på från början? Den ”konstituerande församlingen” i det fallet var en demokratiskt sett mycket orepresentativ ståndsriksdag, sammankallad efter en framgångsrik militärkupp mot den impopuläre Gustav IV Adolf som avsattes och förpassades i exil. För övrigt avskaffades inte ståndsriksdagen förrän i och med 1866 års riksdagsordning, då den ersattes av ett tvåkammerssystem som avsiktligt konstruerats för att utestänga alla låginkomsttagare och medellösa från representation.

Även om vi kan komma överens om att en konstituerande församlings legitimitet är avhängigt graden av demokratisk representativitet, är det inget argument mot Lenins ståndpunkt. Syftet med hans argument var ju att försäkra att den konstituerande församlingen speglade en verklig folkligt förankrad värdering av revolutionsregeringens program. Men för att detta skulle bli möjligt måste revolutionsregeringens program nå ut över hela det väldiga Ryssland. Något som tog tid i avsaknad av våra masskommunikationsinstrument och där befolkningsmajoriteten var analfabeter.

Visst, man kan anklaga honom för att vilja manipulera valet genom att skjuta upp det till en senare och för bolsjevikerna förhoppningsvis gynnsammare tillvaro. Men det är i grund och botten ganska poänglöst eftersom Lenin trodde att valens uppskjutande skulle klargöra de politiska meningsskiljaktigheterna. Må vara att han sedan trodde att utfallet skulle bli till bolsjevikernas fördel, men det är vid närmare granskning inget argument mot hans hållning. Är ett val där meningsskiljaktigheterna är otydliga och den reella innebörden av valet oklart mera demokratiskt än ett val där skiljelinjerna är klara och otvetydiga?

Men alldeles bortsett affären med den högerdominerade konstituerande församlingen är det nonsens att påstå att bolsjevikerna grep makten för att inskränka de demokratiska rättigheterna.

Rättigheterna garanterades

I själva verket innebar revolutionen att de rättigheter som arbetarna och bönderna tagit sig efter marsrevolutionen och den akuta legitimitetskris som den gamla statsapparaten slungats uti, garanterades beständighet genom att de backades upp av en statsmakt som uttryckligen utgick ifrån deras intressen.

De inskränkningar som bolsjevikerna och deras vänstersocialrevolutionära koalitionspartners genomförde, eller rättare sagt proklamerade i avsaknad av möjligheter att verkligen genomdriva dem, under de första veckorna och månaderna efter störtandet av Kerenskijregeringen gick ut på att avskaffa de forna härskande klassernas privilegier. En borgare eller en jordägare uppfattade naturligtvis detta som inskränkningar av ”demokratiska” rättigheter.

Men samtidigt skall man komma ihåg att alla bolsjevikernas motståndare kunde fortsätta verka öppet, och gjorde det också till dess inbördeskriget skapade en radikalt annorlunda situation.

I själva verket var bolsjevikerna till en början nästan löjligt humana mot de parasiter som aldrig tvekat att terrorisera och mörda dem när de själva haft makten, och som i två och ett halvt års tid hänsynslöst skickat hundratusentals arbetare och bönder i döden i det imperialistiska storkriget. De frisläppte fängslade generaler mot hedersord. I praktiken underlättade de för kontrarevolutionen att reorganisera sig efter Kornilovkuppens sammanbrott och störtandet av Kerenskijregeringen.

Inbördeskriget

Om det var något som kom att inskränka de demokratiska rättigheterna även för de breda massorna så var det inbördeskriget. Det är också ur inbördeskriget som de viktigaste förutsättningarna för den byråkratiska urartningen växte fram.

I den bemärkelsen att Lenin och Trotskij spelade den ledande rollen under inbördeskriget och samhällets militarisering kan man pådyvla dem ett visst ansvar för stalinismens framväxt. Men vi tror ändå att historiens domstol skulle frikänna dem från huvudansvaret.

Kriget ledde obönhörligt till proletariats upplösning och samhällets byråkratisering; först och främst genom de militära behoven men också till följd av produktionens sammanbrott. Den arbetarklass som utgjorde revolutionens ryggrad upplöstes i sina individuella beståndsdelar. De mest medvetna, kunniga, och stridbara anslöt sig till Röda Armén eller sögs upp i administrationen, de som blev kvar deklasserades till följd av industrins sammanbrott och tvånget att finna mat för dagen. Som Lenin lakoniskt konstaterade: Arbetarna gick till fronten eller för att leta potatis.

Det enda som kunde ha bromsat byråkratiseringsprocessen hade varit att det ryska proletariats hade varit större och/eller revolutionära genombrott i de imperialistiska nyckelländerna i väst.

Om det varit större hade det inte blivit lika åderlätet av krigets krav, utan kunnat bevara en stor del av sina strukturer, organisationer och traditioner intakta. Det hade i och för sig inte stoppat byråkratiseringsprocessen, men det hade åtminstone bromsat den och gett arbetarna en större tyngd i den fortsatta utvecklingen.

Revolutionära genombrott i de imperialistiska nyckelländerna hade inte bara lättat på trycket mot sovjetrepubliken utan också gett de ryska arbetarna allierade vars resurser snabbt kunde ha vänt utvecklingen.

Hatfylld kamp

Ett inbördeskrig är dessutom inget konventionellt krig – om det överhuvudtaget finns sådana – utan en hatfylld, obarmhärtig och blodig kamp för överlevnad där övertrampen mot alla regler för ”civiliserad” krigföring är legio. Bolsjevikerna visste dessutom att om de förlorade, väntade förföljelser, tortyr och massavrättningar. De slogs bokstavligen talat med ryggen mot väggen. Att de själva redan bar fysiska och mentala ärr av den brutala och primitiva romanovska dynastins diktatoriska styre gjorde naturligtvis inte saken bättre.

När inbördeskriget väl var slut befann sig sovjetrepubliken i en fruktansvärd situation. Det är nödvändigt att understryka detta eftersom många i dag resonerar som om inbördeskriget handlat om ett smärre slagsmål. Situationen i Nicaragua efter år av imperialistisk blockad och kontras härjningar kan inte jämföras med den sargade sovjetrepubliken där miljontals människor svalt.

”Ryssland framträdde ur kriget i ett tillstånd som mest av allt kan liknas vid tillståndet för en man som på håret när klarat sig från att misshandlas till döds; misshandeln har pågått i sju år, och det är ett under att hon kan hoppa omkring på kryckor! Det är den situation vi befinner oss i”, konstaterade Lenin i slutet av inbördeskriget.

Vi kan tyvärr inte av utrymmesskäl diskutera Lenin och Trotskijs trevande försök att formulera en strategi för revolutionens överlevnad under dessa villkor – resonemang som periodvis tangerade och till och med gick över gränsen för ett rent substitutionistiskt resonemang; partiet, och till och med partiets beprövade kärna, skulle i praktiken agera substitut för proletariats.

Vi vet inte vad som skulle ha blivit Lenins definitiva svar eftersom döden hann före – vi vet däremot att logiken i hans resonemang förde honom till en både klarare syn på byråkratin och dessutom på konfrontationskurs med den.

Vänsteroppositionen

Det blev istället Trotskij och vänsteroppositionen som i hård och förtvivlad kamp med byråkratin kom att formulera ett sammanhängande och realistiskt program för proletariatets och revolutionens regeneration. För detta betalade de ett högt pris i händerna på Stalins bödlar.

Vi kan därför inte annat än förkasta Matts Nilssons och Håkan Jörnborns anklagelser om att Lenin och Trotskij skulle vara ansvariga för stalinismen.

Om de vore det skulle vi dessutom ställas inför den obönhörliga fråga som Matts och Håkan försöker avhända sig genom att ifrågasätta Lenin och Trotskij's plats i den marxistiska traditionen: Om de marxistiska ledarna för en av historiens viktigaste revolutioner är ansvariga för framväxten av en av historiens grymmaste diktaturer, är det då inte nödvändigt att förkasta en lära som ger upphov till en så fruktansvärd draksådd?

Anders Hagström & Peter Widén

Noter

1. *Den permanenta revolutionen*, Coeckelberghs Partisanförlag, Kristianstad 1973, s 61.
2. A. a. ss 62-65.
3. A. a. s 65.

Ur *Fjärde Internationalen* 3/91

Låt leninismen följa stalinismen i graven!

Håkan Jörnbörn & Matts Nilsson

Vi kan inte ens med bästa vilja i världen påstå att det gjorde oss klokare, vidgade vårt perspektiv på Lenin/Trotskij, eller ens bidrog till att öka vår förståelse för de teorier och den politiska praktik som Lenin och Trotskij gjorde sig till talesmän för.

För att göra en parafra på Hans Lagerbergs vänsterpolitiska romandebut (För att vi ska leva...), dristar vi oss på nytt att framhärda i vår egen politiska position: "För att marxismen ska leva – måste (också) leninismen/trotskismen dö!" Dvs helt enkelt följa stalinismen i graven!

Med leninismen/trotskismen i det "politiska bagaget" är Socialistiska Partiet, Fjärde Internationalen, och varje annan politisk rörelse som åberopar sig på dessa "uttolkningar av marxismen", dömda på förhand. Att misslyckas i sina aldrig så ärliga avsikter att skänka arbetarklassen och de egendomslösa ett verkningsfullt och trovärdigt "verktyg" för att bygga ett demokratiskt, socialistiskt och arbetarförvaltad samhälle. Leninismen/trotskismen motverkar helt enkelt sina egna föregivna syften!

Inte ensamma

Denna vår insikt och åsikt är vi för den skulle inte ensamma – och knappast först i världshistorien – om att presentera eller framhärda i. Tusentals marxister runt om i både Öst- och Västeuropa kom redan så tidigt som ett eller ett par år efter den ryska revolutionens utbrott till ståndpunkter liknande vår egen.

Deras problem och vändor inför en slutsats som denna blir därför, med både historisk och pedagogisk nödvändighet, också våra:

- hur förklara leninismens/trotskismens uppkomst?
- hur förstå dess inledande attraktions- och dragningskraft på hundratusentals/ja nästan miljontals, europeiska, amerikanska och asiatiska arbetare?
- var och hur hitta Lenins/Trotskijs ”förbrytelser” mot Marx och ”marxismen”?
- hur utveckla allt detta till en alternativ och någotsånär trovärdig teori för en revolutionär samhällsomvandling osv.

Vi kan redan göra oss livliga föreställningar om att varje rättrogen ”trotskist” efter denna, vår deklaration, kommer att tänka på namn som James Burnham, Max Schachtman, Martin Abern eller Boris Souvarine, (2) och förebåda vår snara ”politiska död”, lika sorgfällig och beklämmande som deras. Men där hugger Hagström/Widén i sten!

Vi är marxister!

Vårt ”problem”, förvisso angenämt men lika fullt en både pedagogisk och politisk utmaning, är att vi är marxister! Och önskar just ingenting annat och hellre än att vi ska orka förbli detta, i Marx egen, ständigt kritiska anda: vad är/var det egentligen som sker/skedde bakom och bortom allt som synes/syntes och påstås/påstods ske? Och ber i det sammanhanget att få påminna om Marx klassiska och bevingade ord: ”Intresset ljuger inte!”

Har vi förstått Hagström/Widén rätt, anser de att bolsjevikpartiet, Lenin och Trotskij lät sin politik bestämmas och dikteras av sovjeterna (dvs arbetarråden). När inbördeskrigets färd och härjningar tvingade bolsjevikregeringen att begränsa och beskära yttrande-, förenings- och pressfriheten, så är det beslut fattade i nödvärn. Helt enkelt nödvändiga beslut för att revolutionen över huvud taget skulle överleva.

Nu ligger det inte bara en, utan många, hundar begravna i denna historiebeteckning. Så är t ex begrepp som ”sovjetmakt”, arbetarråd, fabrikskommittéer etc i det närmaste helt frånvarande i bolsjevikpartiets politiska begreppsapparat ända fram till 1917 (med undantag för 1905 års revolutionära resning).

En händelse som ser ut som en tanke. Till och med en mycket konsekvent tanke. I bolsjevikpartiets och Lenins centrala och grundläggande ”bibel” *Vad bör göras?* från 1903 – finns det över huvud taget inte något utrymme för några arbetarråd eller fabrikskommittéer. Än mindre partipolitiskt och suveräna sådana. Och definitivt inte en slags ”proletariatets diktatur” i form av arbetarrådens absoluta makt.

Det är egentligen först i Lenins *Staten och revolutionen* som dessa begrepp för första gången presenteras som en ”bolsjevikisk” revolutionsstrategi. Det dröjer just inte heller särskilt länge förrän arbetarråden på nytt reducerats till transmissionsremmar för partiet.

Ungefär på samma sätt som socialdemokratin sökt använda sig av fackföreningsrörelsen; som väldisciplinerad valboskap, lämpliga mjölkossor för val- och partianslag osv. Aldrig att det var tänkt att de skulle fått något som helst avgörande inflytande över partiet, och dess politik!

Undergrävt

Redan 1917-18 hade bolsjevikpartiet inlett undergrävandet av arbetarrådens partipolitiska suveränitet och självständighet. Deputeradeval manipulerades, oppositionella och självständiga kandidater ”övertalades” att dra tillbaka sin kandidatur, andra partier och rörelser misskrediterades, ja det finns till och med vittnesmål om både röstfusk och försvunna valurnor.

Det var bl a på detta sätt som bolsjevikpartiet kunde få just de ”uppdrag” och ”politiska mandat” man själva önskade. Arbetarna på bilderna från mitten av 30-talet, där alla räcker upp sin hand och ”röstar för” likvidering av allt från arbetskamrater till släktingar och revolutionsveteraner, hade i själva verket ”övat” in dessa skådeprocesser i mer än ett decennium. De kunde sin ”läxa” vid det här laget!

Det formella beslutet om fraktionsförbudet inom bolsjevikpartiet (ett beslut som för övrigt stöddes av Leo Trotskij), hade i praktiken föregåtts av en lång rad inskränkningar av demokratin både inom och utom själva partiet.

Förbjudna tidningar

Så hade t ex redan i maj 1918 den av partimedlemmar utgivna tidskriften *Kommunist* och den av syndikalister utgivna *Golos Truda* (Arbetets Röst) blivit förbjudna. Inte fullt ett år efter ”den segerrika oktoberrevolutionen”. Samma öde rönt på hösten 1918 *Arbetets fria röst*, liksom en rad andra oppositionella och alternativa tidnings- och tidskriftsprojekt inom arbetarrörelsen...

Alla leninistiska och/eller trotskistiska försök att hänvisa till inbördeskriget, när det blir dags att förklara inskränkningarna av yttrande-, förenings- och pressfriheten, måste därför med kraft tillbakavisas!

Bolsjevikpartiet var ingenting annat än ett maktfullkomligt och elitistiskt parti som använde sig av revolutionen för sina egna syften! Enpartidiktaturen påskyndades och förstärktes förvisso av inbördeskriget, för att under Stalins enmansdiktatur anta sina mest absurda och fruktansvärda uttryck.

De teoretiska grundvalarna för det parti som kunde släppa lös en sådan exempellös terror mot all opposition (verklig eller inbillad) hade emellertid tagit fast form långt mycket tidigare. Dels i Lenins egen *Vad bör göras?* Dels, och inte att förglömma, redan i tysk socialdemokrati, signerad Karl Kautsky.

Kautsky och Lenin

Ingen hade haft ett större ideologiskt inflytande på Lenin och den ryska socialdemokratin än just Karl Kautsky. Från honom fick man sin ”Marx-uppfattning”, partisyn och socialistiska vision. Samma Kautsky som lyckats med konststycket att revidera ”marxismen” till sin motsats: arbetarklassens förslavande under ett parti, en partiledning, en facklig ”ledning”...

”Arbetarklassens frigörelse” hade i Karl Kautskys föreställningsvärld reducerats till en fråga om den tyska socialdemokratins maktillträdande och dess maktutövande. Förvisso med ”fredliga” och parlamentariska medel – men med identiskt samma syn på klass och parti, parti och stat, osv som Lenin! Vid en jämförelse med Kautsky framstår t ex Eduard Bernstein närmast som ideologiskt harmlös...

Lenin var en varm beundrare av Karl Kautsky. Kautskys inflytande på Lenins partisyn, socialism- och demokratiuppfattning, var förmodligen långt större än vad som hittills kommit till vänsterns kännedom.

Rossana Rossanda, en av grundarna av den italienska vänsterkommunistiska dagstidningen/organisationen ”*II Manifesto*” gjorde i sin *Klass och parti*(3) ett försök att reda ut bl a Karl Kautskys inflytande på Lenin och bolsjevikpartiet. Trots alla brister, det kanske hittills bästa försöket, av det som fram till i dag blivit översatt till svenska i detta ämne. På danska har av Rudi Dutschke utkommit *Forsøg at stille Lenin på benene*(4), och i de två böcker om och av Dutschke som förlaget Symposium gav ut på svenska 1983(5) återfinns här och där spår av dessa studier.

Det är väl knappast troligt att Hagström/Widén tar något större intryck av dessa marxistiska "kättare". Men Fjärde Internationalens läsare och Socialistiska Partiets medlemmar gör nog klokt i att, medan tid ännu är, och "avslöjandena" om Lenin och Trotskij inte hunnit bli alltför många och pinsamma, åtminstone läsa några av dessa texter.

Riskerar skåpa ut marxismen

Risken är annars, som vi ser det, överhängande att många som dittills hållit Lenin och Trotskij för "icke-ansvariga" för stalinismen, och i stort sett "helt oskyldiga" till de skådeprocesser som utmärker sovjetiskt 30-tal, då står beredda att "skåpa ut" hela marxismen!

Eller snarare det som de trott vara marxism. Vi har redan sett, hört och läst alltför många av den sortens ångerköpta före detta "vänsteranhängare" för att behöva bevittna detta – än en gång!

Mot den bakgrunden är nog risken för att Hagström/Widén blir först med att överge och förkasta marxismen långt större än att vi skulle ge Karl Marx på båten. Kanske sammanhänger detta också med att marxismen för oss är en partiteori, lika lite som en ny "statsreligion".

Marxismen är ingenting mer (men heller ingenting mindre) än en kritik av allting – alltid! Inte minst bör och måste detta gälla den egna politiska verksamheten, och det egna politiska partiet!

Leninismen/trotskismen tycks åtminstone för oss ha ett helt annat synsätt, och ett helt annat "upplägg" för sin verksamhet! Där kan man verkligen tala om att "rörelsen (alternativt partiet) är allt – målet är intet" (Bernstein).

Hagström/Widén får ursäktas, men "revolutionär marxism" (som för övrigt ingick i Socialistiska Partiets första organisationsnamn: Revolutionära Marxisters Förbund, RMF) tycks åtminstone oss vara en bra definition av vår uppfattning om marxismen: en marxism stadd i ständig rörelse och utveckling, en kritisk självsyn och en självkritisk historieuppfattning. Till skillnad från den institutionaliserade och till officiell "statsreligion" upphöjda "marxismen-leninismen".

Som vi ser det, är och förblir Socialistiska Partiet (och världsrörelsen Fjärde Internationalen) bara ett av flera arbetarpartier. Så kommer det med all sannolikhet att förbli även efter revolutionen, och under socialismen. Vi har ingen strävan efter institutionaliserad makt, lika lite som det skulle föresväva oss att undertrycka eller förfölja meningsmotståndare. Inom eller utom vänstern/arbetarrörelsen.

Kritisk omprövning

Vi kan och bör i stället inrikta all vår kraft på att ständigt utveckla, stärka och vara beredda på att självkritiskt ompröva revolutionen. Endast så kan vår rörelse förbli den revolutionära marxismen "trogen". Endast så kan vårt parti och vår rörelse tillerkännas en trovärdighet och ett existensberättigande.

Skulle Socialistiska Partiet och Fjärde Internationalen däremot välja att också i fortsättningen luta sig mot Lenin och Trotskij kommer självmotsägelsen och självbedrägeriet att till slut bli uppenbart för både partimedlemmar och väljare, och reducera oss till en sekt med sektens alla kännetecken: interna intriger, "politiska motsättningar" som oftast har rent personlig karaktär, politiska spekulationer och "ingripanden" i andra (och större) partiprojekt osv.

Med sekten följer nästan alltid det ständiga sneglandet på konkurrerande partier, en taskig och okritisk självsyn, en liten – och ständigt krympande – kader av "militanter" och en växande skara av helt eller nästan helt passiva medlemmar. Det är i sekten som "projekt"-makeriet kan

få ett verkligt fotfäste! Alternativet, att bygga Socialistiska Partiet till bredast och demokratiskt tänkbara parti på en solid marxistisk grund, är en utomordentligt stor och svår uppgift. Ändå, och trots Socialistiska Partiets och Fjärde Internationalens ideologiska/historiska ”belastning”, har vi funnit att Socialistiska Partiet kan börja att bygga detta parti. Här och nu. Låt oss lägga Rudi Dutschkes ord på minnet:

”Att förändra sig själv, att bli trovärdig, att övertyga människor och motverka de mest skilda former av utsugning och terror, tycks i vissa ögonblick oerhört svårt. Och ändå finns det inget alternativ.”

Matts Nilsson och Håkan Jörnbörn

Noter

1. Hans Lagerberg, *För att vi ska leva*, Barrikaden 1975. Hans Lagerberg ingår numera i författarkollektivet ”Fyrskift”, tillsammans med Reidar Jönsson, Gunder Andersson och Kjell Johansson. Lagerberg var tillsammans med Johansson Förbundet Kommunisters ”författare”.
2. För en närmare, om än inte helt nyanserad, presentation av dessa fyra herrar och deras politiska äventyr, se James P Cannon, *Kampen för ett arbetarparti*. Bokförlaget Röda Rummet 1979.
3. Rossana Rossanda, *Klass och parti*, Arbetarpress 1974. I Rossandas II Manifesto: teser och analyser av den radikala vänstern i Italien, Tema Teori 1973, återfinns ytterligare ett par artiklar av intresse för denna frågeställning.
4. Rudi Dutschke, *Forsøg på att stille Lenin på benene*, Modtryk, Danmark, 1975.
5. Dutschke, *Gå upprätt – en fragmentarisk självbiografi* och *Min långa marsch*, båda utgivna på Symposium 1983.

Litteraturtips (utöver ovan nämnda titlar):

Alexandra Kollontaj, *Arbetaroppositionen*, Federativs förlag.

Anton Pannekoek, *Lenin som filosof*, Arbetarpress.

Maurice Brinton, *Fabrikskommittéerna i ryska revolutionen*, Federativs förlag.

Voline, *La révolution inconnue*, Edition Pierre Belfond, Paris 1969.

Rosa Luxemburg, *Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor*, Libertad, 1968.

Paul Mattick, *Anti-Bolshevik Communism*, Merlin Press 1978.

Oskar Anweiler, *Raadsbevegelsen i Rysland 1905-21*, Modtryck 1976.

Lenin & Trotskij bär inte ansvaret för stalinismen!

Anders Hagström & Peter Widén

I vår kommentar till Matts Nilssons och Håkan Jörnbörns inlägg i Fjärde Internationalen nummer 2/91 valde vi att ta upp två i vårt tycke centrala frågor som mycket av deras resonemang står eller faller med: Lenin och Trotskij's roll i den marxistiska traditionen; och deras ansvar för stalinismens framväxt.

Vad gäller Lenin och Trotskij's roll började vi med att definiera vad en marxist är som utgångspunkt för att definiera Lenin och Trotskij's förhållande till marxismen. Vår slutsats var (och är) att både Lenin och Trotskij var ortodoxa marxister.

Vi gick också vidare och ställde frågan om vad ”leninism” och ”trotskism” egentligen är och hävdade att det inte finns någon speciell ”leninistisk” eller ”trotskistisk” doktrin som utgör en särart av marxismen.

”Det distinkta eller speciella var de frågeställningar de ställdes inför och försökte besvara: Den ryska revolutionens och den proletära världsrevolutionens strategiska och taktiska problem; bygget av en ny stat; skapandet av en revolutionär international; och i Trotskij's fall, hur förklara sovjetstatens förfall och inte minst hur både försvara och utveckla de teoretiska och politiska erövringarna från det mäktigaste revolutionära uppsving som någonsin skakat Europa.

Men om man tittar närmare på hur de försöker formulera och besvara frågeställningarna så är det utifrån ett ortodoxt marxistiskt synsätt.”

Vi hävdade dessutom att ”Lenin och Trotskij, eller rättare sagt den revolution de satte sin prägel på, haft en utomordentlig betydelse, ja avgörande, betydelse för marxismens genombrott som den dominerande riktningen bland de radikala arbetarna och intellektuella.”

Och vår slutsats var:

”Så när Matts Nilsson och Håkan Jörnbörn vill försvara den ‘revolutionära marxismen’ mot Lenin och Trotskij så innebär det i själva verket att de föreslår att marxismen skall avskäras från 1900-talets viktigaste och mest inflytelserika marxistiska politiker och tänkare!”

Men det är fullt begripligt att Nilsson och Jörnbörn kan påstå att de inte blev mycket klokare av vår argumentation med tanke på att deras egen definition av marxismen – ”ingenting mer (men heller ingenting mindre) än kritik av allting – alltid” – inte har mycket med Marx att göra. Med den definitionen är varenda skeptiker, ja varenda notorisk gnällspik, en marxist!

Mer än en attityd

Det är pinsamt att behöva påpeka det, men marxismen är faktiskt betydligt mer än en attityd. I själva verket är den en mycket komplex teoribyggning vars utgångspunkt är Marx och Engels revolutionering av den materialistiska filosofin. En omstöpning som resulterade i det som brukar kallas för dialektisk materialism.

Och då är vi tillbaka till hörnstenen i diskussionen om Lenin och Trotskij's roll i den marxistiska traditionen:

Varje seriös definition av marxismen leder obönhörligt fram till vår slutsats att Lenin och Trotskij är 1900-talets viktigaste och mest inflytelserika marxistiska politiker och tänkare – varje försök att förvisa dem ur den marxistiska traditionen leder lika obönhörligt till ett ifrågasättande av marxismen.

Detta var kanske inget större problem för de ”tusentals marxister runt om i både Öst- och Västeuropa” som bara några år efter den ryska revolutionen hårt attackerade Lenin, Trotskij och bolsjevikpartiets ståndpunkter.

Alldeles bortsett ifrån att Nilsson och Jörnbörn är alldeles för blygsamma – i själva verket handlade det om tiotusentals, om inte fler – berodde det främst på att dessa revolutionärer hade en mycket primitiv uppfattning om marxism och politik. De hade radikaliserats av det första världskriget och gick till storms mot de härskande med alla tillhyggen de kunde hitta, inklusive en förenklad slagordsmässig marxism.

I sin otålighet och oerfarenhet försökte de forcera utvecklingen utan hänsyn till de verkliga styrkeförhållandena eller arbetarmajoritetens inställning. I exempelvis Tyskland överflyglade de fullständigt erfarna marxistiska politiker som Rosa Luxemburg och drev igenom att det nybildade kommunistpartiet bland annat skulle bojkotta parlamentet och bryta med den etablerade fackföreningsrörelsen.

De var en drivande kraft bakom sådana äventyrligheter som det misslyckade resningsförsöket i Berlin i januari 1919 och det vådliga äventyr som höll på att bryta nacken av kommunistpartiet 1920 och som går under namnet Marsaktionen – där man till och med försökte tvinga arbetare att delta i den generalstrejk som kommunistpartiet proklamerat genom att med våld driva ut dem från fabrikerna.

När bolsjevikerna vägrade att ställa upp på dessa äventyrligheter fick de naturligtvis sin beskärda del av slevan. (Eller rättare sagt när bolsjevikledningens majoritet vägrade, eftersom även detta parti hade sin beskärda del av denna strömning.)

Primitiv och okunnig

Mycket av kritiken var primitiv och okunnig, men det fanns även en del teoretiskt bevandrade personer som klädde sin voluntarism i en mer sofistikerad argumentation – och sökte roten till bolsjevikernas ”felaktiga” politik i deras ”bristfälliga” eller ”vulgära” förståelse av marxismen – antingen började syndafallet med Karl Kautsky, den tongivande teoretikern inom Andra Internationalen, eller i de mer djuplodandes fall, med Friedrich Engels. Självfallet var det enkelt att hitta brister i bolsjevikernas förståelse av marxismen.

Inte minst av det enkla skälet att även bland bolsjevikerna var de teoretiskt bevandrade marxisterna få – utan att begå någon överdrift kan man nog lugnt säga att den överväldigande majoriteten av bolsjevikpartiets medlemmar hade en ganska rudimentär uppfattning om vad marxism egentligen var för något, annat än att det var en doktrin som lett deras parti till seger och därför säkert var helt rätt. Det kunde inte vara på något annat sätt.

Gigantiskt intellektuellt gap

Det var ofrånkomligt att det var ett gigantiskt intellektuellt gap mellan yrkesrevolutionärer som Lenin och Trotskij som tillbringat hela sitt liv i den marxistiska rörelsen (och grundligt studerat och debatterat marxismen) och partiets, ofta mycket unga, fotfolk som vunnits för det genom dess förmåga att klä deras förhoppningar i ord och ange en väg som ledde till seger.

Jämfört med Lenin och Trotskij som inte bara skolats av Plechanov utan även ägnat marxismen djuplodande studier på egen hand (och i Lenins fall även gått i clinch med den Hegel som drivit till och med professionella filosofer till förtvivlan genom sin obskyra stil), framstår dock dessa ”vänsterkommunister” (i brist på en bättre gemensam beteckning) som en samling omogna tonårsvalpar.

Ett påstående som säkert skulle ha renderat ett instämmande från den utan tvekan filosofiskt mest bevandrade av dessa ”vänsterkommunister”, Georg Lukács. Det var nämligen inte bara på grund av sina försök att överleva i Stalins Sovjet som han tog avstånd ifrån sina ”lärlingsverk” på den revolutionära banan (varav det mest kända och inflytelserika är *Historia och klassmedvetande*.) Utan också utifrån ett senkommet erkännande av Lenins storhet som marxist.

Som fenomen betraktat var – och är – denna ultravänsterism ett av de typiska ingredienserna i ett radikalt uppsving då breda grupper kommer i rörelse och söker alternativ till den etablerade ordningen. Även många av oss har upplevt vår beskärda del av dessa stolligheter – även om det i Sverige huvudsakligen tog sig form av mao-stalinism, eftersom det var den rörelse som hade störst attraktionskraft när tusentals ungdomar på 60-talet började söka en annan mening med livet än den det tillväxtberusade Sverige erbjöd.

Kommen så har långt är det väl uppenbart att vi förkastar det mesta av Nilssons och Jörnborns grova karikatyr av de ledande ryska revolutionärernas teoretiska ståndpunkter. Om de verkligen haft ambitionen att göra en seriös marxistisk karaktäristik av Lenins och Trotskijs förhållande till marxismen praktik skulle de ha baserat den på en grundlig analys av de båda

revolutionärernas teoretiska och politiska praktik i dess historisk-sociala sammanhang. Men av detta finns inte ett spår. I stället sticker okunnigheten i ögonen.

Lenins "bibel"

Ta bara de tvärsäkra påståendena om *Vad bör göras*, det verk Lenin skrev 1903. Hos Nilsson och Jörnborn blir detta verk Lenins "bibel" och en av de teoretiska grundvalarna för bolsjevikpartiets "maktfullkomlighet och elitism".

De känner uppenbarligen inte till att *Vad bör göras* inte är något speciellt "leninistiskt" verk utan en sammanfattning av Iskra-riktningens ståndpunkter – d.v.s. ståndpunkter som vid tidpunkten delades av de teoretiker och politiker som skulle spela en ledande roll inom både den bolsjevikiska och mensjevikiska delen av den ryska arbetarrörelsen.

De tycks inte heller ha en aning om att Lenin bara några år senare påpekade att *Vad bör göras* tillhörde "en passerad period" av bolsjevikpartiets utveckling.

Det är värt att notera att när han 1921 blev tillfrågad om *Vad bör göras* borde översättas för att bli tillgänglig för kommunistpartierna i andra länder så svarade han att det inte var önskvärt eftersom det så lätt kunde missförstås.

Så mycket var alltså denna "bibel" värd i dess upphovsmans ögon!

Lenin och Kautsky

Eller ta frågan om Karl Kautskys inflytande över Lenin.

Det är sant att Karl Kautsky utövade ett mycket stort inflytande på Lenin, och alla andra marxister med för den delen, före det första världskriget. Som den ledande teoretikern i det tongivande och till synes mest framgångsrika partiet i den andra internationalen, det tyska SPD, var det inte så märkligt att Kautskys ord vägde tungt. Men att Lenin skulle ha "identiskt samma syn på klass och parti, parti och stat" som Kautsky är rent struntprat.

Det är sant att Lenin sent började bli skeptisk mot både det tyska socialdemokratiska partiet och Kautsky, och att det definitiva brottet inte ägde rum förrän i och med den tyska socialdemokratins kapitulation för den tyska borgarklassen i augusti 1914.

Men som Paul LeBlanc påpekar i en av de främsta studierna av bolsjevikernas partiuppfattning, (1) hade Lenin utan att fullt ut inse det förrän 1914, utvecklat en organisationsmodell som kvalitativt skiljde sig från den tyska. I stället för att som det traditionella socialdemokratiska partiet försöka omfatta hela arbetarklassen och alla de olika ståndpunkter som rymdes inom den, syftade Lenins partimodell till att skapa ett kollektiv av revolutionära aktivister samlade kring ett gemensamt program.

Kort sagt, Lenin hade redan de facto kommit en bra bit på väg bort från den rådande ortodoxin när han väl tog det medvetna steget bort från den socialdemokratiska tankevärld som definitivt bröt samman 1914.

Ansvaret för stalinismen

Nu över till den andra frågeställningen vi tog upp; den om Lenins och Trotskijs ansvar för stalinismens framväxt.

Här har uppenbarligen Nilsson och Jörnborn svårt att läsa innantill. Vi påstår faktiskt inte att bolsjevikerna genomförde det sovjeterna, de ryska rådsorganen, bestämde. Vad vi hävdar och som tydligen är så svårt att acceptera är att bolsjevikerna vann majoriteten av sovjeterna för sitt program.

Sovjeterna var nämligen både det främsta instrumentet för massornas mobilisering och samtidigt det främsta slagfältet i den politiska kampen mellan de partier som hade stöd bland de upproriska massorna.

Vi vidhåller dessutom att revolutionen innebar en radikal utvidgning av demokratin genom att den frihet arbetarna tillkämpat sig nu backades upp av deras egna maktorgan.

Det är för övrigt slående att Nilsson och Jörnbörn i likhet med de flesta radikala män som yttrat sig om frågan aldrig uppenbarligen aldrig noterat en sak som många kvinnor som inte ens är socialister noterat, nämligen att oktoberrevolutionen gav kvinnorna rösträtt och förbjöd all könsdiskriminering. Visst, till en början med var det inte stort mycket mer än en viljeinriktning eftersom verklig jämställdhet förutsätter en mycket långvarig och djupgående revolutionering av alla relationer. Men både vad gäller jämställdhet och, för den delen, erkännande av etniska minoriteters rättigheter innebar bolsjevikrevolutionen ett jättekälv framåt i demokratisk bemärkelse.

Vi vidhåller också att de verkliga inskränkningarna av denna demokrati började i och med inbördeskriget, utan att för den skull påstå att bolsjevikernas förhållningssätt till sina meningsmotståndare står över all kritik.

Det vore lika löjligt som att påstå att deras meningsmotståndare både inom och utom arbetarrörelsen var sannskyldiga dygdemönster. Det är så lätt att bortse ifrån att både revolutionspartiet och dess motståndare kämpade om makten i ett samhälle som befann sig i fullständig upplösning – ett samhälle som inte bara styrts av en brutal och primitiv regim utan också var djupt påverkats av ett långvarigt och blodigt krig som dödat och lemläst hundratusentals människor.

Övermäktiga

Men även om bolsjevikpartiet aldrig förnekade att de var beredda att försvara revolutionen med alla medel – inklusive terror – och också gjorde det, berodde inte dess urartning på några inbyggda totalitära ambitioner, utan på att de ogynnsamma villkor revolutionen hade att kämpa med till slut blev bolsjevikerna övermäktiga. Kombinationen av ett förhärjande inbördeskrig och revolutionära nederlag i det industrialiserade väst banade väg för den stalinistiska byråkratins seger över revolutionens parti och ideal!

Det är för övrigt slående hur Nilsson och Jörnbörn undviker att gå närmare in på den utveckling som omvandlade det levande revolutionspartiet från 1917-1918 till den monolitiska karikatyr som Stalin satte sitt signum på. Tesen om bolsjevikernas totalitära arvsynd kollapsar nämligen obönhörligt när den konfronteras med den verkliga historien om bolsjevikpartiets urartning. En historia fylld av fräna debatter, hårda strider, byråkratiska intriger och, slutligen, ren terror mot dem som höll fast vid bolsjevismens ideal.

”Dödliga fiender”

Den stalinistiska totalitarismen och bolsjevismen var i själva verket med Trotskijs ord ”dödliga fiender”. Han hade fullständigt rätt när han 1939 skrev att stalinismen inte uppstod som en organisk utväxt ur bolsjevismen utan som en blodig negation av den, och pekade på att detta kunde utläsas med tydlig åskådlighet ur bolsjevikledningens historia:

”Stalinismen måste först politiskt och därefter fysiskt utrota bolsjevismens ledande kader för att bli vad det är i dag: En de privilegierades apparat, ett brott i den historiska processen, en agent för världsimperialismen.”

I det här inlägget har vi inte kunnat mer än antyda den politiska och intellektuella rikedom och mångsidigheten hos den revolutionära tradition som formades av de ryska marxistiska revolutionärerna och som ligger till grund för Fjärde Internationalen. Vi hoppas att vi kunnat

visa att den har föga gemensamt med den groteska karikatyr som Nilsson och Jörnborn håller upp.

Anders Hagström & Peter Widén

Noter

1) Se Paul LeBlanc; *Lenin and the Revolutionary Party*, 1990.